

Pot, katero so določili in vodi do cilja, je:

Vzгляд — spoznanje pravila — uporaba — vaja.

1. Vzgladi, kateri se vzemo iz berila ali pa splošnega pouka, morajo biti v resnici vzgladi po vsebini in obliki. Vsebina mora se vselej razložiti, iz česar je razvidno, da naj se rabijo le lahki, kratki vzgladi. Ko se je zadostno vzgledov navédlo in se povsod poudarjalo, kar se jim je hotelo povedati, vadijo naj se otroci, da

2. pravila sami poiščejo. Učitelj, kateri otrokom sam pové pravilo, pripravi otroke ob veselje, katero bi vsled najdeuja imeli. Ume se, da ne najdejo vselej pravila, ali da je včasih nenatančno; tù jim mora učitelj pomagati.

3. Uporaba. Ko se je pravilo našlo, naj se učencem utrdi na berilnih vajah, pri pismenih nalogah ali pa na obojih, a nikoli presilno. Slovnicihne ure naj bodo spisne, in ravno tako narobe. Karkoli so se učenci naučili, naj uporabljajo. A to vse ne zadostuje še, slediti mora še

4. vaja. To imenujem ponavljanje, ali bolje popravljjanje pri vsakej priložnosti, bodi si pri tem ali onem predmetu s popolno doslednostjo in nerazrušljivo potrpežljivostjo, kajti, kaj pomaga ako se učenec učí v slovnicihni uri „dve nogi“, pri drugej priložnosti pa pravi: „Ptič ima dve noge“. Smelo trdim, da je ta del, kateri je glavni steber jezиковemu pouku, še najbolj zanemarjen in se najmanj stori v njem. Ne trdim sicer, da se slovnica ne učí, a kaj pomaga, ako pravilo le za isto trenutje veljá, k večjemu še pri kaki nalogi in se, ne zmené za pravilo, vedno po starem vrezava.

Rad bi se še pomudil, in tù o tej reči še kaj govoril; a ker sem se namenil, da zaznamovam le pot, po kateri bi se v slovnici smoter doseči mogel, ne govorim o tem dalje. Ako bodemo po tej poti hodili, uresničile se bodo pesnikove besede, da naš jezik

„Jasno ko struna bo pel,
Zvona enako donil,
Pričal vašo modrost
Na desno, na levo národom“.

Zgodovina pedagogije.

(Dalje.)

IV. Školasticizem.

V samostanskih in katedralnih šolah ter na vseučiliških srednjega veka nastal je filozofsko-teološki duh, po katerem so se vsi nauki opirali na sv. pismo in spise sv. očetov ter na ideje starih piscev, osobito Aristotela. Po tem duhu so se trudili v soglasje spraviti vero in znanje in razjasniti razodete resnice ter storiti jih razumljive. Verujem, ker spoznam — bilo je geslo školastikov. Naj znamenitnejši školastiki so bili Anzelm Canterbury (1033—1109), Abelard (1079—1142), Albert Veliki (1205—1280), sv. Tomo Akvinski (1227—1274).

Školasticizem je sevéda največ gojil teologijo in filozofijo, a ni po vsem zanemarjal ostalih znanosti. Tudi na polji umetnosti je storil dela, katerim se bode ljudstvo čudilo, dokler bode svet stal. V stavbarstvu izumil je gotski slog, ki je po mišljenji mnogih veščakov najdivnejši in najbolj dovršen. Nemški pesnik Göthe zlasti hvali ta slog na štrasburski cerkvi, ki je baš zavoljo gotskega sloga, v katerem je zidana, nanj učinil velikanski vtis.

Napredek v znanostih in umetnostih tiste dobe sevéda ni bil tako vsestransk in nagel. Če se pa pomisli, da takrat ni bilo še tiskarstva, da je bilo občevanje težavno,

pa da je bilo treba še omikati in krščevati mnoge divje národe, — previdi se, da se je vender mnogo učinilo in mnogo doseglo.

Nekaj se pa vender mora školasticizmu očitati, in to je, da se je zavoljo zadržaja preveč zanemarila oblika. Zavoljo tega je bil način pisanja suhoparen, jezik zapuščen in malo vreden. Stare pisce, ki se niso bavili z znanstvenimi in filozofskimi pitanji, je zavrzel, in tako so se takratni pisatelji oddaljevali od prekrasnega in bogatega jezika grških in latinskih klasikov. Tudi v samih vprašanjih filozofske znanosti začel se je školasticizem naposled baviti z malenkostimi, ki niso mogle roditi koristnega ploda. Ta duh, ki je vladal znanost, deloval je tudi na šolo. Največ se je gojila religija z dialektiko, retoriko, gramatiko in matematiko. Prirodne znanosti so se povsem zanemarile, a o historiji in geografiji ni bilo niti govora. Čitalo se je največ sv. pismo in cerkveni očetje. O starih klasikih ni bilo sledú, češ s poganskimi knjigami se v mladini zasadi tudi poganski duh.

Poglavitna skrb je bila namenjena duši. Za telesno vzgojo jim je bilo malo mar. Radi tega se mladina ni vadila v gimnastiki, katero so stari národi, osobito Grki toliko gojili.

Mej praktičnimi pedagogi one dobe nam gre omenjati Rabana Maura (766—856), ki je bil najprej učitelj, a potem predstojnik samostanski šoli v Fuldi. On je s posebno marljivostjo skrbel za napredek mladine, katero je po očetovski ljubil, a tudi pazil na strog red. Zavoljo tega so od vseh strani hrumeli v njegovo šolo ne samo oni, ki so želeli postati redovniki, ampak tudi posvetnjaki, še celo knezi. Pozneje je postal opat istega samostana, naposled tudi nadškof Monguški.

Veliko zaslug si je nadalje pridobil Rabanov učenec Valafrid Strabo (806—849), ki je bil najprej učitelj samostanske šole v Reichenau-u, a potem opat istega samostana. Zanimiv je dnevnik, ki ga je pisal o svojem učenju v Reichenau-u. Na dvoje se je v oni dobi osobito pazilo. Prvo, da se učenec prav dolgo bavi z enim predmetom; drugo, da starejši in zrelejši učenci pomagajo pri poučevanju in da se z mnogimi vajami privedejo k samodelavnosti.

Najznamenitejši pedagogijski teoretik te dobe je bil Dominikovec Vinko Boveski (umrl l. 1264). Bil je dvorski pridigar in vzgojitelj otrok Ljudevita IX. Na prigovarjanje pobožne kraljice Marjete, soproge Ljudevita svetega, spisal je pedagogijski spis o vzgoji kraljevskih in plemiških sinov. Spis ni sistematičen, a v njem je zbrano vse, kar so dotedanji modrijani in cerkveni očetje pisali o vzgoji.

Vzgoja se po njegovem mnenju deli na pouk in strahovanje. Pouk naj odstrani neznanje in um razsveti, a strah in red naj uniči voljo k hudemu in obudi voljo k dobremu. Učitelju treba, da je razumen, učen, kreposten in skromen, in da ima dar za govornišтво in učenje. Učenec potrebuje darú (talenta), vaje in reda. Vsak naj čita in se uči najprvo to, kar se prilega njegovi dobi in njegovemu poklicu. A vsaka umetnost in znanost naj služi v to, da se spoznava in ljubi Bog. Z izobraženjem razuma treba je vzporedno omikati tudi srce, kajti znanje brez kreposti nič ne koristi. Ne gre pa poleg skrbí za dušo pozabiti telesa. Tudi deklice je treba pozorno izobraževati. Dobro je, da se učé koristnih stvarí in vpeljujejo na moralno življenje, da se v njih ne zbudé škodljive misli. Povrh vsega je treba napeljevati jih, da bodo čiste, varučne, skromne, molčeče ter oprezne v obnašanji in kretanji. Največ jih je treba čuvati pred pretirano željo po kinčanju, kajti obleka nam odkriva dušo in usta srce.

V. Humanizem.

Proti školasticizmu, ki je gojil samo znanosti in se oziral poglavitno na zadržaj spisa, dočim je jezik in vnanjo obliko zanemarjal, vzdignila se je nova sapa, ki je v

svet z nova uvedla stare pisce, ter na to delala, da se z njimi zjasnuje čisto človeška izobraženost (humanitas). Zavaljo tega se je proglasilo to nameravanje humanizem; doba pa, v kateri se je to vršilo, zvala se je obnova ali renaissance (renesanza).

Humanizem se je začel v Italiji. Dante Alighier (l. 1265—1321), Franjo Petrarca (l. 1304—1374) in Ivan Boccaccio (l. 1313—1375) učili so se starih klasikov in so v italijanskem jeziku napisali dela, iz katerih izvira tajna čaroba omenjenih klasikov. Petrarca se je zeló o tem prizadeval, da se več in več razširijo in v šole uvedejo klasiški nauki, po katerih postane človek še le človek in služabnik kreposti. Tako je bilo zemljišče v Italiji ravno pripravljeno za humanizem, ko so ondi začeli prihajati, zlasti po padu Carigrada (l. 1453), grški učenjaki in širiti grške knjige. Ne sami učenjaki in književniki, ampak tudi vlade, knezi in celó papeži (Nikolaj V., Leo X.) so bili zaščitniki humanizma. Središče mu je bila Florenca, kjer so najnavdušnejši njegovi pristaši Medičejci bili osnovali tako zvano platonsko akademijo.

Iz Italije razprostiral se je humanizem po vsej Evropi, po Angležkem, Francoskem, Španskem, Holandiji in po Nemškem. V Avstriji ga je znatno podpiral Konrad Celles, slavljeni pesnik in profesor govorništva in pesništva v Beču. Na Ogerskem ga je širil hrvatski rojak Velikovaradinski biskup Ivan Vitez.

Humanistiško gibanje vplivalo je tudi na šolo. Teologija in filozofija nista več v njej imeli prevage. Največ se je zdaj gojila retorika in čitanje klasikov: Homer, Virgil, Cicero in dr. Izurjenost v ciceronski latinščini je bila najbolj vroča želja tedanjih učnjakov. Kaj marljivo so širili humanizem po šolah Jeronimovci. Mej praktičnimi humanistiškimi pedagogi spominjati se nam je Viktorja Feltranskega (l. 1378—1446), ki je bil najprej profesor filozofije in retorike v Padovi, a potem vzgojitelj dece Mantovskega vojvode Franja Gonzage. V Mantovi je ustanovil vzgojališče, v katerem je uspešno in neumorno deloval do svoje smrti. Ta zavod je bil prekrasno urejen; v njem so bile dvorane, galerije, sprehajališča, vodometi in dr.; hodila je vanj ne samo mladina, ampak tudi odrasli ljudje, ki so bili uka željni. Svojo mladino je vzrejeval v duhu pobožnosti. On je vsako jutro v svoji sobi klečé molil in se bičal. Zavaljo tega je z vso ostrostjo zahteval, da se tudi njegovi učenci posté, vsak mesec spovedajo in vsako jutro idejo k božji službi. V obče je bila disciplina v njegovem zavodu zeló stroga in on je neprenehoma čul nad svojimi gojenci. Kljub temu je bil protivnik šibanju in klečanju za kazen. On se je trudil v tem, da se pouk priljubi učencem. Pri pouku v čitanji rabil je po priporočilu Kvintilijanovem črke na tablicah iz lepenke (debelega papirja); da se deca ž njimi igrajo in igraje čitati naučé. Največ se je bavil s čitanjem Virgila, Cicerona, Homerja in Demostena. Grški jezik je posebno cenil. Cecilija, hčerka vojvode Gonzage, govorila je že v svojem desetem letu grški, kakor tudi še nekateri njegovih učencev. Tudi telesne vzgoje ni popolnoma pozabil. Svoje vzgojence je privajal na mráz in vročino, na težko in lahko obleko, na prosto in obilo hrano, češ nobeden ne vé, v kakšne okoliščine more priti. Razen tega vežbal jih je v plavanji, jahanji, borenji in dr. Zasedoval je torej v marsičem vzgojo starih Grkov. (Dalje prihodnjič.)

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

Matevž Hladnik r. 30. avg. 1806 v Trebčah, vasi Őrnovrški, učil se s početka v Idriji, latinskih šol od I. do IV. l. 1821—1824 v Ljubljani, od V. više v Gorici, postal